

**BOSHLANG'ICH SINFLARDA SIFAT SO'Z TURKUMINI O'QITISHDA YANGI
INNOVATSION METODLARDAN FOYDALANISH****Ibroximova Orastaxon
Qo'qon universiteti****Boshlang'ich ta'lim yo'nalishi 2-bosqich talabasi**

Annotatsiya. Ushbu maqolada boshlang'ich sinflarda sifat so'z turkumini o'qitishda yangi innovatsion metodlar asosida o'qitilishi haqidagi fikr bayon qilingan. Boshlang'ich sinflarda ushbu ko'rinishdagi metodlar bilan ishlash, dars jarayonini olib borish yaxshi samara beradi. O'quvchilarga dars faoliyatini qiziqarli va tushunarli bo'lishini ta'minlash ona tili mashg'ulotlarining muhim vazifalaridan biri ekan, ushbu yangi innovatsion metodlardan foydalanish asosiy vazifalardan biri hisoblanadi.

Kalit so'zlar: metod, o'yin, zig-zag, moychechak, davra suhbat, fikrlash, faollik, kuzatish.

Hozirgi kunda yosh avlod tarbiyasiga, berilayotgan ta'lim sifatiga katta e'tibor berilmoqda. Kelajak avlodni jismonan baquvvat, sog'lom, ruhan tetik va ma'naviy jihatdan barkamol etib tarbiyalash pedagoglar oldiga muhim vazifalarni qo'yimoqda. Shu bilan bir qatorda o'qituvchining faoliyati va bilim saviyasiga ham alohida e'tibor berilmoqda. Bugungi kundagi zamonaviy sharoitda davlat innovatsion imkoniyatlarini shakllantirishda asosiy vazifa o'qituvchilar zimmasiga yuklatilmoqda. Boshlang'ich sinflarda sifat so'z turkumini o'rganish tizimi o'quv materialini leksik va grammatik tomondan izchillik bilan boyitib, murakkablashtirib borishni ko'zda tutadi. Ma'lumki, boshlang'ich ta'lim-inson hayotida egallaydigan bilimlar olamining poydevori sifatida qaraladi. Kelajakda o'rganiladigan fanlarga, umuman bolaning o'qish faoliyatiga qiziqishi aynan uning ilk o'qituvchisiga va bu davrda egallagan savodxonligiga bog'liqdir. Ilgari boshlang'ich sinflarda o'quvchi asosan o'qish, yozish, fan doirasidagi dastlabki bilimlarni o'zlashirishi kerak deb qaralgan bo'lsa, bugungi kunda o'quvchini fikrlashga, faollikka, o'z ustida ko'proq ishlab mustaqillikni rivojlantirishga va bilimlarni mantiqiy jihatdan mukammal egallashga undovchi ta'lim jarayonining muhim bosqichi sifatida yondashilmoqda.

1995-yildan boshlab pedagogika institutlari qoshida boshlang'ich ta'lim o'qituvchilari tayyorlaydigan fakultetlar ochila boshlandi.

K.D. Ushinskiy boshlang'ich maktab o'quv predmetlari tizimida ona tiliga katta ahamiyat berib, uni markaziy va yetakchi predmet hisoblagan.

O'quvchilar savod o'rgatish davridan boshlab, to 4-sinfga qadar belgi bildiruvchi so'zlarning-sifatning leksik va grammatik ma'nolarini boshlang'ich sinf ona tili dasturi hajmida o'rganadilar. O'quvchilarning fikr doirasi, ongi, dunyoqarashlarini o'stirish, ularni erkin tinglovchidan erkin ishtirokchiga aylantirish eng muhim masalalardan biridir. O'quvchilar savod o'rgatish davrida belgi bildirgan so'zlarning ma'nolarini o'qituvchining "Bu qanday hajmdagi olma?", "Mazasi qanday olma?", "Qanday rangdagi olma?" kabi savollari asosida kuzatish va fikrlash orqali amaliy olib boradilar.

Metod so'zi yunoncha tadqiqot, maqsadga erishish yo'li deganidir. Metod-eng umumiy ma'noda-maqsadga erishish usuli, ma'lum tarzda tartibga solingan faoliyat.

Insoniyatning dunyoni o'rganishida dastlab qo'llanilgan metodlar og'zaki (verbal) metodlar bo'lib, u metodlar tizimida yetakchi o'rin egallaydi.

Sifat turkumini, umuman, so'z turkumlarini o'rganish jarayonida asosiy maqsad o'quvchi lug'at zahirasini boyitish va so'zdan nutq jarayonida amaliy foydalana bilish ko'nikmasini hosil qilish bo'lmog'i kerak. Boshlang'ich sinflarda sifat tushunchasini shakllantirish uchun uning ma'nolarini aniqlash talab etiladi. O'qituvchi atrofimizni o'rab olgan predmetlarning o'z

belgilari borligini,ular bir-biridan shu belgilar bilan farqlanishini yana bir-ikki misol bilan tushuntiradi.

Ona tili va o'qish darslarida o'quvchilar nutqi yangi-yangi sifatlar bilan boyitiladi,ularga oldindan ma'lum bo'lgan sifatning ma'nosiga aniqlik kiritiladi.Sifatlar bolalar nutqini va tasavvurini boyitishga xizmat qiladi.Sifatlar narsa va hodisalarni aniq tasvirlash,ifodalash imkonini beradi.Bu imkoniyatdan foydalanib, ijodiy matn tuzishga o'rgatish o'quvchilarning fikrini aniqlashtiradi,nutqning ta'sirchanligini oshiradi.

Boshlang'ich sinflarda o'zbek tilini o'qitishda og'zaki bayon qilish,ko'rgazmalilik,ta'limiy o'yinlar va noan'anaviy ta'lim metodlari keng qo'llaniladi.

Suhbat metodi og'zaki bayon qilish metodi bo'lib,o'quvchilarda faollikni yuzaga keltiradi,o'qituvchi tomonidan berilgan savolga javob topish jarayonida o'quvchi fikr yuritadi,o'z fikrini bildirib,uni dalillashga harakat qiladi.Bu o'quvchida mustaqil fikrlash ko'nikmasini rivojlantiradi.

Ko'rsatmalilik metodi turli ko'rgazmali vositalar yordamida amalga oshiriladi. Yangi so'zlarni ongli va puxta o'zlashtirish ko'rgazmalilikni taqozo etadi.Bunda turli buyumlar, jadvallar,rasmlar va boshqa tasviriy vositalardan,diafilm,kinofilm va telelavhalardan,multimedia vositalaridan foydalaniladi.

Ta'limiy didaktik o'yinlardan ko'proq amaliy mashg'ulotlarda foydalaniladi.O'yin, ayniqsa,boshlang'ich sinf o'quvchilari faoliyatida muhim o'rinni egallaydi.O'yin o'quvchilarning ijodiy tafakkurini o'stirishda asosiy vosita hisoblanadi.Ta'limiy o'yinlar bilimlarni o'zlashtirish jarayonini osonlashtirishga,o'quvchilarni darsga to'liq jalb etishga yordam beradi.

Shundan kelib chiqib,ona tili darslarida o'quvchilarning o'zbekcha nutqiy ko'nikmalarini rivojlantirish uchun quyi ta'lim bosqichlarida crosswordlar, rebuslar, topishmoqlar,tez aytishlardan ko'proq foydalanish maqsadga muvofiq .

Sifat so'z turkumini o'qitishda "Zig-zag" metodi-ushbu metodda o'quvchilar belgi bildirgan so'zlarning nutqimizdagi ahamiyatini anglashlari uchun sifat ko'p uchraydigan matn tanlanib zig-zag usulida o'qitiladi. Keyin esa sifatlar tushirilib qoldiriladi,so'ngra sifatlari bilan o'qib beriladi va mazmuni taqqoslab ko'rsatiladi. Predmetni aniq tasvirlash uchun uning belgisini bildiradigan so'zlardan foydalanilgani tushuntiriladi. Har bir o'qituvchining vazifasi o'quvchilar yo'l qo'ygan xatolarni aniqlashi va ularning qilgan xatolarini kuzatib,to'g'rilab borishdan iboratdir.

O'quvchilar sifatning leksik ma'nosi haqidagi tushunchalarini chuqurlashtirish va predmetni har tomonlama ta'mirlash malakasini o'stirish uchun:

1.Berilgan predmetning rangi,mazasi,shakli,xususiyatini ifodalaydigan sifatlar tanlash va yozish:Qanday shaftoli? Shirin,suvli,tuksiz shaftoli.Qanday bino? Baland, g'ishtli,chiroyli bino.

2.Berilgan belgilariga qarab qaysi hayvon ekanini aniqlash: tikonli, kichkina, foydali...(tipratikon); ehtiyotkor,ayyor,yovvoyi...(tulki).

3.Predmetning belgisiga qarab topishmoqlarning javobini aytish kabi mashqlardan foydalanish mumkin.

Sifatni o'rganish jarayonida so'z yasashga oid mashqlarni muntazam o'tkazib borish o'quvchilarda u yoki bu so'z turkumini yasash uchun so'z yasovchi qo'shimchalardan ongli ravishda foydalanish malakasini shakllantiradi.

O'quvchilarga sifat so'z turkumining asliy va nisbiy sifatga ajratish jarayonida moychechak o'yin-metodidan foydalanish ham samara beradi.Moychechak gulining markaz qismiga asliy sifat va yaproqlariga asliy sifat va nisbiy sifatga oid so'zlarni yozish va o'quvchilardan so'zlarni to'g'ri shaklda ajratib,moychechak gulini yashash talab qilinadi. Bunda o'quvchilarning sifat so'z turkumini qay darajada o'zlashtirib olganliklarini bilib olishimiz mumkin.

O'quvchilarni o'z fikrini aniq va ta'sirchan ifodalashga o'rgatishda belgi bildirgan so'zlar-sifatlarini o'rgatishda "Davra suhbat" metodi alohida o'rin tutadi.

Xulosa qilib shuni aytishimiz mumkinki, zamonaviy texnologiyalar rivojlanayotgan bir paytda boshlang'ich ta'lim o'qituvchisi texnika va texnologiyani chuqur bilishi, tahlil qila olishi va yangilik yarata olish darajasida bilimli va mahoratli bo'lishi juda muhim hisoblanadi. Buning uchun darsni tashkil etish jarayonida barcha o'quvchilarga tushunarli, oson va qiziqarli bo'lgan usullarni tanlashi va qo'llay olishi, ko'rgazmali qurollardan foydalana olishi lozim. O'qituvchi izlanuvchan va talabchan, kreativ yondashadigan qobiliyatga ega bo'lishi kerak. O'qituvchi kreativlik asosida darsni mazmunli tashkil qila olsa, o'quvchida fanga bo'lgan qiziqishi, intilishi oshib boraveradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Shabatova Rabig'a Janasbay qizi. Boshlang'ich sinflarda ona tili darslarida so'z turkumlarini o'rgatishda axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishning samaradorligi. Journal of Advanced Research and Stability .www.sciencebox.uz/
2. M.Hamrayev. Ona tili o'qitish metodikasi. Toshkent-2015. 12-bet
3. B.X.Xodjaye . Umumiy pedagogika nazariyasi va amaliyoti. "Sano-standart" nashriyoti Toshkent-2017 92-bet.
4. D.Tojiboyeva. Maxsus fanlarni o'qitish metodikasi. Toshkent "Iqtisod-moliya" 2018. 99-bet.
5. Kuralova M.A. Boshlang'ich sinflarda "sifat" so'z Kuralova M.A. Boshlang'ich sinflarda "sifat" so'z turkumi ustida ishlashning mazmuni.
6. Hozirgi ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish. azkurs.org.
7. Narimanova Mahliyo, Akramova Zuhra. Boshlang'ich sinflarda sifat so'z turkumini o'qitishda interfaol metodlardan foydalanish.